Сучасний комплекс меншовартості українства, який має глибинне підґрунтя, свідчить про те, що проблема ідентичності української нації була залишається невирішеною в сьогоденні.

Відтак, одним із вагомих чинників національної ідентичності є мова. Про українську мову написані сотні (якщо не мільйони) тисяч томів, українська пісня вважається однією з наймелодійніших у світі (навіть у порівнянні з італійською), - все це ми знаємо і чули не раз. Але проблема лишається: українська нація не може стати єдиним суспільним феноменом, навіть в контексті глобальної інтеграції, поки не подолає бар'єр недовіри й комплекс селянської (!) меншовартості щодо власної мови.

Народ, що не має материнської мови (читай: не поважає й не любить! Згадаймо Шевченкове: "А хто матір забуває, того Бог карає, того діти цураються..."), не має майбутнього. Парадокс? – Ні, реальність, у якій живемо і яку досі не можемо для себе збагнути.

Бучма О.В. – канд. філос. н.
(Київ, ІФ НАНУ)

РЕЛІГІЯ В КОНТЕКСТІ ТВОРЕННЯ НОВОЇ АРХІТЕКТОНІКИ СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА

Цивілізація, заснована на вірі, а з нею
Культура і мораль відходять у минуле
Повсюдно замінюються новою вірою,
Новою мораллю, новою культурою і
Новою цивілізацією
Патрік Дж. Б'юкенен

На початку ІІІ тисячоліття світ знаходиться на порозі нового облаштування. Він входить в нову фазу свого розвитку, яка ознаменована тенденціями глобалізації на всіх рівнях буття. Цей процес супроводжується, з одного боку, позитивними явищами в матеріальних виявах людської діяльності, а з іншого – негативними видозмінами духовної сфери.

Впродовж всієї історії людства релігія була тією універсальною, динамічною системою, що безпосередньо створювала і репродукувала ауру ціннісно-смислового універсуму, слугувала джерелом духовного зросту та детермінантою видозмін держав, суспільств, культур, економік. Тому в умовах глобалізації, яка кидає релігії новий виклик стратегія конфесій і церков спрямована передусім на збереження і закріплення цієї функції релігії, поширення її дії на всі сфери людського буття (особистість, сім'ю, економіку, політику, виховання тощо); визначення її як каталізатора створення глобальної системи саморегулювання стосунків людини з навколишнім середовищем, суспільства з природою; перетворення її в культиватора глобальної еволюції економічного, соціального та, особливо,

духовного життя, яке вже заявляє про себе як про визначальний чинник цивілізаційного поступу в ІІІ тисячолітті.

Аналогічне місце релігії відводиться в планах світових глобалістів. Але на їхню думку на зміну усталеним релігійним системам повинна прийти нова релігійна організація суспільства в контексті нового світового облаштування. Відтак тактика конфесій і Церков спрямовується на виявлення своєї мобільності, маневреності, стійкості в умовах конкурентної боротьби з новими ідеологічними конструктами, що намагаються накреслити свої шляхи та варіанти досягнення матеріальної і духовної глобалізації, або ж протистояти останнім. Їх метою в духовному поєдинку з ідеями мондіалізму та антимондіалізму (новий світовий порядок (есхатологічний, месіанський проект, що увібрав у себе досвід протестантизма, есхатологічних течій, комуністичних планів та ідей, що реалізується на таких рівнях: 1) економічний (встановлення ліберально-капіталістичної ринкової системи), 2) геополітичний (пріоритет західних орієнтацій), 3) етнічний (змішання, космополітизм тощо), 4) релігійний (підготовка пришестя Месії, що повинно кардинально видозмінити релігійно-ідеологічну картину світу. Месія повинен відкрити людству закони нової релігії. Мондіолісти проголошують прихід епохи нової рілігійності, апокаліптична драма повинна завершитися не боротьбою сакрального і профанного, релігії і атеізму, а священного і антисвященного, релігії і псевдорелігії)), концепція Ж.Атталі: створення планетарної політичної влади, що призвана керувати життедіяльним процесом і наближати сформований ним ідеал життя, намагаючись надати йому (життю) релігійний зміст, язичницький імперіалізм (Лев Силенко, Юліус Евола (повернення до арійської етики, нордично-римської традиції – можливість збереження національної ідентичності і спротив протестантсько-іудейському синкретизму)) тощо) – з одного боку, а з іншого – віднайти шляхи мирного співіснування і взаємодії з ісламом, буддизмом, іудаїзмом…

В контексті вищеозначеного загострюються проблеми національної, державної і духовної безпеки, фокус яких окреслюється тим, що:

1. Визначальною мегатенденцією сучасної епохи є тріумф індивідуалізму. Центральне місце в суспільстві займає індивід, який заміщає в цій ролі плем'я, націю, групу тощо, на свій розсуд обирає середовище , самостійно визначає свої дії і несе особисту відповідальність за власні вчинки, створює нові відношення і цінності, релігійний вияв яких може бути джерелом як етнічної, національної консолідації так і за певних умов – виявом руйнівної, асоціальної, антинаціональної сили.

2. Зміни в інформаційних та біологічних технологіях піднімаючи лаштунки над таємницею життя детермінують кризові явища в спіріосфері. В зв'язку з цим актуалізуються питання духовної безпеки (нові експериментальні технології в керуванні масовою та індивідуальною свідомі-

тю тощо). Не тільки людське тіло, а й дух потрапляє в сферу товарних відносин. Відбувається десакралізація особи, яка розглядається як механічна складова в галузі проектування, виробництва і застосування технологій інформації.

3. Держава поступово перестає бути базовим інститутом політичної системи і політичної організації суспільства. Процеси творення нової архітектури світового співтовариства спричинюють руйнацію взаємозв'язку основних складників державної організації: власної території, власного населення, власного уряду, власної грошової одиниці та ін., а й відтак ставлять під сумнів їх функціональну спроможність, створюючи цим загрозу державній безпеці. Релігія феноменально перебуваючи щодо держави поза контекстом (в умовах демократичного суспільства) водночас в конфесійних своїх виявах константно взаємопоєдна з останньою.

4. Посилення креативного (інноваційного) компонента в постіндустріальних суспільствах детермінує широкомасштабні зміни в релігійному і політичному житті. Політика і релігія – важливі підсистеми сучасного суспільства, що перебувають у функціональних взаємозв'язках між собою та з іншими суспільними підсистемами і суспільством у цілому. Зумовлення політикою релігійних змін, трансформацій, її концентроване виявлення у релігії, а з іншого боку зворотній вплив релігії на політику (формулювання політичних ідей у відповідь на потреби релігійної сфери суспільного життя) свідчить про процеси політизації релігії і клерикалізації суспільства, які ведуть до виродження первісного призначення і функціональності і політики і релігії та загрожують суспільній безпеці.

В контексті глобалізаційних реалій актуалізується питання співвідношення релігії (релігійної діяльності) з економічною. Історія людства переконує, що релігія і економіка не такі вже й далекі як здавалося б на перший погляд, а можна сказати й – навпаки. Хоча й раннє християнство в багатстві вбачало причину вічних мук, вміння "робити гроші" – небезпека, багата людина – перший кандидат на прокляття, проте ідеї боротьби за віру Христову, боротьби з єресями прикривали комерційні справи, що призводили до розширення земельнних володінь і податкового поля церкви. А вже Реформація і Ренесанс вміння "робити гроші" зводять в ранг божої милості та головного обов'язку. Однак необхідно зауважити на суттєвій різниці в тенденціях сучасного суспільства і навіть недавнього минулого. Якщо донедавна вирішальним економічним чинником була земля, потім капітал, то зараз в економіці на передній план виходить не матеріальне, а духовне (інформаційне) виробництво, сутнісним фактором якого є Людина.

Всі вищеозначені зміни відбуваються на тлі все більше зростаючої вестернізації (чи навіть американізації). Прозахідна орієнтація в релігій-

лігій передусім виявляється в уніфікації й комерціалізації релігії (релігія перетворюється у бізнес, спосіб заробляння грошей) та поширенні попрелігійності. Глобальнгі межі уніфікації релігії визначаються передусім засобами масової комунікації (особливо телебаченням), для яких не існує кордонів. А як відомо традиційні релігії сформувалися в суспільствах, що існували в певних кордонах. На противагу їм сучасні релігії перетинають завдяки сучасним технологіям в галузі комунікації і транспорту будь-які конкретні часові і просторові межі. Тому реформовані традиційні релігії відстоюючи свободу свого буття намагаються створити спротив культурному імперіалізму, ідеалізованому західному способу життя, який витісняє національні, етнічні, традиційні для певного народу норми і цінності, звичаї і мораль, моделі сімейного життя, способи виробництва і споживання та й насамкінець – релігійні вірування. А інколи релігія є дієвим (а то й єдиним) чинником збереження національної самобутності, культурної автономності тощо, особливо коли це стосується свободи буття національних меншин і корінних народів.

Гальперіна В.О. – канд. філос. н.
(Київ, ІВО АПН України)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ СУСПІЛЬСТВ

Результатом впливу глобалізації на сферу вищої освіти та науки є формування нових "просторів знання" ("knowledge spaces"). Загострюється конкуренція між країнами за іноземні інвестиції, за кращі мобільні наукові кадри та студентів. Все більш нагальною стає потреба в посиленні інноваційної складової суспільного виробництва, як вирішальної ознаки суспільства-знань (knowledge-based society).

Реформи, що здійснюються в рамках Болонського процесу, є стратегічною відповіддю європейських країн на сучасну економічну та політичну ситуацію в світі. Формується Європейський простір вищої освіти. Підвищується зайнятість та мобільності населення, збільшується міжнародна конкурентоспроможність європейської вищої освіти.

Складність та багатомірність Болонського процесу впливає на формування єдиної точки зору стосовно його змісту, характеру впливу на освітні системи країн-учасниць. Зокрема, чимало критичних зауважень висловлюється стосовно його невідповідності глобальному розвитку вищої освіти, зосередженності на суто європейських проблемах.

Особливої уваги, на наш погляд, потребує розгляд проблем, що виникли перед країнами, які тільки інтегруються до Європейського простору вищої освіти. Досить часто в цих країнах під Болонським процесом розуміють реформу освіти лише на рівні законодавства.